

DEZVOLTAREA SIMȚULUI ESTETIC LA PREȘCOLARI ȘI LA ȘCOLARIII MICI

Nume și prenume cadru didactic- prof.înv.primar, MANOLE MONICA
Școala Gimnazială „Iulia Hasdeu
Localitatea- Galați
Județul- Galați

Încă de la începuturile configurării sale distincte în cadrul „ marii literaturi”, literatura pentru copii a pus în fața cercetătorilor ei o întrebare esențială: este ea o literatură valorică sau atributele ei estetice sunt diminuate de nevoia adaptării la particularitățile de înțelegere ale copiilor?

G.Călinescu răspunsese indirect, în 1964: „ Ca să fie opere de artă, scrierile pentru copii și tineri trebuie să intereseze și pe oamenii maturi și instruiți”, ceea ce relevă postulatul potrivit căruia opera literară valoroasă pentru copii „ se comportă” estetic în mod analog oricăreia dintre operele literare „ pentru adulți”. Cum însă nu întotdeauna asemenea postulat este aplicabil contextual, a fost nevoie de demonstrarea lui, ceea ce a condus la identificarea funcției estetice a operei literare. Această funcție estetică se manifestă în opera literară pentru copii, prin trei trăsături esențiale și generale:

- a) caracterul cognitiv(informativ);
- b)expresivitatea, respectiv valorile estetice lae limbajului;
- c)caracterul formativ, mesajul educativ, implicit.

Indiferent de ordinea în care ar fi prezentate aceste trăsături, lor le corespund trei norme esențiale pentru realizarea funcției estetice a operei literare, anume:

- adecvarea conținutului la particularitățile de vârstă;
- înveșmântarea ideii artistice într-o formă concret-sensibilă;
- mesajul educativ.

În planul conținutului, o primă valență estetică rezultă din arietatea și interferența modurilor de expunerea folosite - epic, dramatic și liric; acestea sunt modalități sensibile de prezentare a realității cu care copilul vine tot mai mult în contact și au o funcție formativă pentru sensibilitatea și gândirea lui. De altfel, el își manifestă progresiv predilecția pentru anumite moduri de expunere și îmbunarea lor.

Într-o primă fază a vârstei sale, caracterizată îndeosebi prin plasticitatea gândirii și sensibilității, copilul agreează textele de factură ideo-plastică, acelea însoțite de ilustrații, apoi pe cele literare, construite pe un fir epic simplu, dar coerent și gradat sau construite pe dialog, precum povestea și variantele ei dramatizate, înregistrate. În cea de-a doua fază de vârstă, caracterizată îndeosebi prin dezvoltarea activității reflexive, copilul se manifestă mai sensibil față de textele de factură lirică; fără a-și altera însă opțiunea pentru cele epico-dramatice; el acceptă acum mai interesat inserția de lirism.

Formulă constitutivă a unor specii literare dintre cele mai îndrăgite - de la povestire la fabulă, la romanul istoric și de aventură - pare a fi interferența modurilor de expunere, care favorizează receptarea estetică a acțiunii și motivațiilor ei, a stărilor lirice și dramatice.

Polarizarea personajelor ca reprezentând aspectele duale ale vieții (bine-rău, real-imaginar) constituite, de asemenea, o trăsătură tematico-stilistică dintre cele mai însemnate în opera literară (și pentru copii); ea asigură nu numai un conflict incitant și o acțiune pasionantă între două forțe

oponente; o expresivitate artistică pronunțată asigură, în felul său, și instrucția copilului în ce privește cunoașterea corectă a universului înconjurător, natural și uman, precum și educația lui în sensul formării unei atitudini pozitive, combative în viață, a unui comportament etic înalt și ferm.

Înveșmântarea ideii artistice în imagine concret-sensibilă este o exigență *sine qua non* pentru oricare operă de artă. Ea corespunde modului de gândire „prin imagini”, propriu omului la vârsta copilăriei, umanității la vârsta începuturilor, precum și artistului rămas fidel reprezentărilor gândirii intuitive.

În perimetrul literaturii pentru copii, întâlnim două modalități de gândire și de expresie „prin imagini”, corespunzătoare celor două faze din dezvoltarea psiho-intelectuală a copiilor. O modalitate este aceea din cărțile cu ilustrații, care se adresează cu deosebire copiilor de la 3 la 6 ani, cantonați la un nivel senzorial al contactului cu lumea, de unde și necesitatea ca, prin desen sau imagini plastice colorate, să-și fixeze mintal imaginea realității. Următoarea modalitate este aceea din cărțile cu text preponderent sau exclusiv; copilul, care și-a fixat noțiuni și operează cu ele, poate acum să efectueze sintaxe mentale ale imaginilor sugerate și ale ideilor transmise prin text.

Să nu uităm însă că, în ambele modalități, imaginile textului literar aparțin tot aceleiași formulei concret-sensibilului, fiind caracterizate printr-un dinamism epico-dramatic, o vibrație lirică pură și o policromie plastică și auditivă ce se înregistrează în memoria sensibilă a copilului.

Corelativă cu modul de gândire „prin imagini” ne apare și relația funcțională a realului cu imaginarul, a realității cu ficțiunea. Vârsta copilăriei se caracterizează, deopotrivă, printr-o bogată intuiție a realității și o la fel de bogată fantezie în marginea realității; trecerea apoape osmotică între real și fantastic implică o corespondență și complementaritate între cele două planuri, care se completează reciproc. Nu poate fi eliminată din constituția psihică a acestor copii înclinația spre fantastic sau imaginar în favoarea unei perspective strict realiste.

Pentru a exemplifica și justifica o dată mai mult relația funcțională a realului cu imaginarului, trebuie să ne raportăm mai întâi la basm, specia literară cea mai îndrăgită de către copii, poate tocmai pentru că este „o oglindă a vieții la modul fabulos”(G. Călinescu); totodată, amintim că eroul basmului rezolvă în planul fantastic ceea ce oamenii nu pot rezolva în planul real, iar ceea ce rezolvă în planul fantastic aduce în planul realului, îmbunătățindu-l pe acesta. Astfel, fantasticul (imaginarul) are un rol constructiv și estetic fundamental.

O perspectivă funcțională asupra literaturii pentru copii n-ar fi împlinită dacă n-am releva prezența- în cadrul ei- a principalelor categorii estetice: frumosul, urâtul, sublimul, grotescul, comicul, tragicul, miraculosul, monstruosul ș.a., cu adiacențele și conotațiile lor. Aspect controversat în estetică, această valență comportă în perimetrul literaturii pentru copii, anumite adecvări sau chiar ajustări în ceea ce privește integritatea percepției categoriilor respective.

Imnul și oda - pentru ipostaze ale sublimului, povestirile satirice, din viața animalelor, snoavele sau schițele caragialiene - pentru ipostaze ale comicului, ori basmul cu mai cunoscutul cuplu antagonist Făt-Frumos și Zmeul- ca ipostaze ale frumosului și, respectiv, urâtului sunt doar câteva din exemplele semnificative.

În cele mai multe situații, categoriile estetice nu cunosc ipostaze izolate, ci mai ales o polarizare și o complementaritate între ele, în diferite combinații. Să amintim, în acest sens, contrastul dintre sublim și grotesc în povestirea „ Prinț și cerșetor”, de Mark Twain, depășirea tragicului prin sublimul imaginației- în povestirea „ Fetița cu chibriturile”, de H.C.R.Andersen ș.a.m.d.

Îmbinarea valorilor etice cu cele estetice constituie, de asemenea, o trăsătură de esență în opera literară pentru copii, fiind legată de caracterul formativ al mesajului artistic. Din fragedă

vârstă, copilul ia cunoștință - prin intermediul poveștilor, al personajelor lor,- de caracterul dual al realității, de valorile ei polarizate, de confruntarea lor perpetuă și de sensul acestei confruntări, care trebuie să fie favorabil colectivității umane. Din povești, din fabule, din legende istorice, din snoave și proverbe- tot atâtea specii originare sau „ forme simple”(A.Jolles) -, din imaginile artistice, copilul percepe dualitatea vieții sociale: bogăție-sărăcie, putere-supunere, muncă-lenevie, bunătate-răutate ș.a.m.d.; în același timp, el învață să aprecieze – prin „ pilde”- valorile etice perene.

Desigur, exemplele pentru susținerea îngemănării eticului cu esteticul nu au de ce să se limiteze la cea mai îndrăgită specie: basmul. În literatura modernă- în romanul de aventuri sau în cel de anticipație- eroul pozitiv (un neuitat căpitan Nemo din romanul „ 20.000 de leghe sub mări”, de Jules Verne, un nepotolit explorator ca Andrei Lupan, din romanul „Toate pânzele sus”, de Radu Tudoran) se întruchipează în imagini, fapte, gesturi, expresii, ca model uman împletind eticul cu esteticul; un model non-tipic, original, născut sub ochii și în inima cititorului.

Viziunea tipic-umană, proiecția realității în sfera general-valabilului, „reprezentarea” simbolică a vieții, prin transfigurarea ei în compoziții clare, coerente, armonioase, implicarea sensului moral în imaginile estetice, precum și preocuparea pentru acuratețea stilului adecvat sunt componente definitorii pentru trăsătura esențialmente clasică a literaturii pentru copii, atât la nivelul ei originar, cel mitico-folcloric, cât și la nivelul ei actual, cult.

Nu în ultimul rând, trebuie să ne raportăm la valența estetică pe care o numim expresivitate stilistică și care este funciară oricărei opere literare ca structură de limbaj particulară, originală.

În acest sens, literatura pentru copii cunoaște două experiențe esențiale de expresivitate. Prima - limbajul ludic pur din folclorul copiilor; a doua- limbajul elaborat al scriitorilor, care-și adecvează mijloacele de expresie pentru vârsta copiilor. În primul caz, copiii ajung cu relativă ușurință, pe baza unui „cod” propriu, de la onomatopee ori descrieri ritmico-plastice ale realității la jocul pur al limbajului. În al doilea caz (creația adulților pentru copii), sunt folosite modalități expresive diferite, care presupun o varietate de situații pe traseul de la simplitate la complexitate, în funcție de grupa de vârstă căreia i se adresează sau de talentul autorului.

La grupurile mediane (6-10 ani, 10-13 ani), se pretează îndeosebi proza, în formula basmului, a poveștii cu tâlc, precum și varianta dramatizată a poeziei și prozei (fabula, ș.a.), care oferă copiilor un grad ridicat de coparticipare, inclusiv pentru conștientizarea mijloacelor expresivității.

Un aspect însemnat în planul expresivității, mai caracteristic literaturii pentru copii, este ansamblul de manifestări expresive sincretice, respectiv corelarea mijloacelor literare cu cele ale muzicii, coregrafiei, artelor plastice și teatrului/ aceasta nu numai în planul ludic al folclorului copiilor, ci și în planul editării cărților (cu ilustrații) sau al valorificării lor în dramatizări scenice. În mijloacele de expresie sincretice, cadrul didactic își află șansa organică de a se situa în „miezul” sensibilității și al limbajului sinestezic al copiilor.

Valențele estetice prezentate mai sus probează indubitabil că operei literare pentru copii i se pot atribui calitățile operei în general, că literatura pentru copii nu este mai prejos - în plan valoric- decât marea literatură, că este o componentă artistică, interesând deopotrivă pe adulți (din care nu piere nicicând amintirea copilăriei).

BIBLIOGRAFIE:

1. Corneliu Stoica și Eugenia Vasilescu, *Literatura pentru copii*, Manual pentru clasa a IX-a, București, E.D.P.S.A.1994, p.5;
2. Al. Popescu Mihăilești, *Criterii psihopedagogice de organizare eficientă a situațiilor de învățare*, Ed. „Conphys”, Rm. Vâlcea, p.88-91 și urm.;
3. G. Călinescu, *Principii de estetică*, București, E.P.L., 1968, p.347.